

VII ZAKLJUČAK

Jul 2014. godine za medijske profesionalce u Srbiji otpočeo je fizičkim napadom na urednika Novinske agencije FoNet Davora Pašalića, a završio se okončanjem rasprave u načelu o setu medijskih zakona koje je vlada predložila parlamentu za usvajanje po hitnom postupku krajem meseca.

Urednik FoNet-a Davor Pašalić pretučen je 2. jula na Novom Beogradu, nedaleko od zgrade u kojoj stanuje. Presrela su ga trojica nepoznatih mladića koja su mu tražila novac i pretila pištoljem. Kada je odbio da im da novac, počeli su da viču da je ustaša i Hrvat i zadali mu više od 30 udaraca rukama i nogama. Kada je Pašalić ustao sa zemlje i krenuo prema zgradi u kojoj stanuje, ista trojica mladića su ga još jednom napala i opet počela da ga tuku, uz povike „ustašo” i „Hrvatu”. Pašalić je od napada zadobio posekotine i podlive po glavi, licu i usnoj duplji, polomljena su mu dva zuba i ima modrice po celom telu. Ono što navodi na zaključak da Davor Pašalić nije napadnut nasumice kako bi bio opljačkan, te daje osnov za sumnju da se radilo o ciljanom napadu na novinara zbog novinarskog posla kojim se bavi, jesu dve stvari. Prvo, napadači su više puta ponovili uvrede na Pašalićev račun, i to na nacionalnoj osnovi, što ukazuje na to da su pre samog napada očigledno bili vrlo dobro upoznati s tim koga napadaju. Drugo, i pored protesta medijskih i novinarskih udruženja, te čak i pored osude napada i samog ministra unutrašnjih poslova Nebojše Stefanovića, napadači i dalje nisu otkriveni. Sama činjenica neotkrivanja napadača čini napad na Davora Pašalića više nego tipičnim za srpske prilike u kojima napadači na novinare već decenijama, po pravilu, ostaju neotkriveni i nekažnjeni, čak i u slučajevima ubistava novinara – Dade Vujasinović, ubijene još 1994. godine, Milana Pantića, ubijenog 2001. godine, ili Slavka Ćuruvije, ubijenog 1999. godine. Do danas je optužnica podignuta jedino u slučaju ubistva Slavka Ćuruvije, a i ona tek nakon punih 15 godina. U svom izveštaju zaključujemo da, čak i da Pašalić nije napadnut zbog svog novinarskog posla, njemu jesu nanete teške telesne povrede, a za nanošenje takvih povreda Krivičnim zakonikom zaprećena je kazna od šest meseci do pet godina zatvora. Uvrede koje su mu upućene na nacionalnoj osnovi ukazuju na mogućnost da je reč o krivičnom delu učinjenom iz mržnje, što bi svakako bila okolnost koju bi sud cenio kao otežavajuću. Ako bi se ipak ispostavilo da se radilo o ciljanom napadu na novinara, kazna za nanošenje takvih povreda mogla bi biti i viša, od jedne do osam godina zatvora.

U svom izveštaju beležimo i tri slučaja pretnji novinarima. U Rumi, Nenadu Tomiću, odgovornom uredniku i vlasniku Informativnog Internet portala Rume, vlasnik hotela „Borkovac” iz istog grada, Dušan Dragišić, kako je taj portal javio, pretio je sečenjem ušiju i odgrizanjem nosa zbog tekstova pisanih o priključenju Dragišićevog objekta na gradsku kanalizacionu mrežu. Da sve bude još čudnije, iz vesti proizilazi da napadnuti urednik tvrdi da nije imao nikakve veze sa spornim tekstom i da uopšte nije razumeo razloge napada na njega. U Gornjem Milanovcu, Mileta Trišić, predsednik Mesne zajednice u selu Zagrađe, nasrnuo je, uz pretnje i uvrede, na novinara agencije Beta Živka Perišića. Do napada je došlo nekoliko meseci nakon što je novinar preneo izjavu direktora Elektrodistribucije u Lazarevcu Veselina Šiljegovića da je Trišić optužen zbog krađe struje jer je u svojoj kući kablom zaobišao strujomer. U trećem slučaju, iz Smedereva, novinarki portala „Smederevske novine” i dopisnicima „Politike”, „Informer”, „Večernjih novosti” i „Blica” iz istog grada, Milan Lukić, član Gradskog veća Smedereva i lider Koalicije za bolje Smederevo, slao je preteće poruke preko društvene mreže Fejsbuk. Prethodno, novinari su objavili vesti o Lukićevom privođenju, koje je potvrdila i Policijska uprava Smederevo, a član Gradskog veća im je odgovorio objavljivanjem slike „kosača smrti” na svom Fejsbuk profilu. Portal „Smederevske novine” objavio je da je Osnovno tužilaštvo u Smederevu potvrdilo da će slučaj biti prosleđen Tužilaštvu za borbu protiv visokotehnološkog kriminala.

U kontekstu navedenih pretnji analiziramo i član 138. Krivičnog zakonika Republike Srbije, koji se u medijima često pominje u vezi sa pretnjama novinarima. Konkretno, ovim članom Krivičnog zakonika predviđeno je da će se onaj ko ugrozi sigurnost nekog lica pretnjom da će napasti na njegov život ili telo, ili na život ili telo njemu bliskog lica, kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. Za slučaj kada izvršilac na gore opisani način ugrozi sigurnost više lica ili kada samo ugrožavanje izazove uznemirenost građana ili druge teške posledice, zaprećena je kazna zatvorom od tri meseca do tri godine. Najteži oblik ovog krivičnog dela postoji kada je ugrožena sigurnost predsednika Republike, narodnog poslanika, predsednika ili članova Vlade, sudije Ustavnog suda, sudije, javnog tužioca ili njegovog zamenika, advokata, policijskog službenika ili lica koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja, kada je zaprećena kazna zatvorom od šest meseci do pet godina.

Pitanje kojim se bavimo je šta sve može da predstavlja ugrožavanje sigurnosti u smislu člana 138. Krivičnog zakonika Republike Srbije. Zaključak je da mehanizam krivičnopravne zaštite od pretnji zavisi od toga da li je pretnja izneta konkretno ili u uvijenoj formi, kao i od ličnog odnosa koji novinar prema pretnji ima, odnosno od toga da li on konkretnu pretnju shvata ozbiljno ili se prema njoj odnosi nonšalantno. I pravna teorija i sudska praksa stoje na stanovištu da ugrožavanje sigurnosti podrazumeva samo takozvanu kvalifikovanu pretnju, odnosno stavljanje

u izgled konkretno određenog zla. Takođe, neophodno je da kvalifikovana pretnja od samog onoga kome je upućena bude shvaćena ozbiljno. Krivično pravo u Srbiji, očigledno, ne podržava očekivanja medijskih profesionalaca da dobiju zaštitu koja će biti sveobuhvatna, koja će pored konkretnih pretnji obuhvatati i pretnje izražene u uvijenoj formi ili konkludentnim radnjama podobnim da zastraše, kao i zaštitu koja će biti objektivna, odnosno koja neće ceniti lični odnos koji novinar prema pretnji ima. Čini se logičnim da bi takvu, sveobuhvatnu i objektivnu zaštitu, trebalo tražiti i drugde, a ne samo u krivičnom pravu.

Izveštaj se bavi i aktivnostima Republičke radiodifuzne agencije, kao i Republičke agencije za elektronske komunikacije, koja se nakon nedavnih izmena i dopuna zakona o elektronskim komunikacijama spojila sa Agencijom za poštanske usluge, te se sada zove Republička agencija za elektronske komunikacije i poštanske usluge. Izveštaj prati i aktivnosti Ministarstva kulture i informisanja i Ministarstva spoljne i unutrašnje trgovine, turizma i telekomunikacija, posebno u kontekstu bilateralnog skrininga, odnosno analize spremnosti Srbije za pristupanje Evropskoj uniji u vezi sa pregovaračkim poglavljem 10 koje se odnosi na informaciono društvo i medije. Na posletku, pratimo i rad Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, i to, u kontekstu zaštite privatnosti i poverljivosti komunikacija – prve rezultate nadzora nad Internet servis provajderima, a u kontekstu dostupnosti informacija od javnog značaja – napore Poverenika da informacije o organima javne vlasti učini dostupnim građanima tako što bi se propisala obaveza organa javne vlasti da poseduju prezentacije na Internetu, i što bi se propisivao njihov minimalni sadržaj. U delu izveštaja koji se bavi aktivnostima Odbora za kulturu i informisanje Narodne skupštine Republike Srbije ukazujemo na sve jače zahteve dramskih, filmskih i televizijskih umetnika i interpretatora usmerene na regulisanje pitanja kolektivnog ostvarivanja njihovog autorskog i srodnih prava. Konkretno, na javnom slušanju održanom pred Odborom na ovu temu, predstavnici udruženja glumaca insistirali su da se pravo na naknadu za emitovanje, re-emitovanje, odnosno javno saopštavanje sa nosača slike, filmskih, televizijskih i dramskih dela prizna i glumcima, na način na koji je to interpretatorima priznato za emitovanje, re-emitovanje, odnosno javno saopštavanje sa nosača zvuka. Iz Zavoda za intelektualnu svojinu potvrđeno je da će u konačnoj verziji Nacrta zakona biti precizirano da će pravo na naknadu od emitovanja i re-emitovanja biti omogućeno i ovoj kategoriji interpretatora. Ono što svakako treba imati u vidu jeste to da naknada od javnog saopštavanja sa nosača slike nema uporišta u uporednom pravu. Bilo bi apsolutno neprihvatljivo da se pitanje interpretatorskih naknada dramskim, filmskim i televizijskim umetnicima rešava preko leđa srpskih televizija, koje i inače oskudevaju u sredstvima za produkciju ili nabavku skupih igranih i dramskih programa.

U centralnom delu izveštaja bavimo se procesom usvajanja novih medijskih zakona. Krajem jula vlada je utvrdila predloge zakona o javnom informisanju i medijima, o elektronskim medijima i o javnim medijskim servisima i prosledila ih Narodnoj skupštini na usvajanje po hitnom postupku. Novinarska i medijska udruženja koja su, još od momenta usvajanja Medijske strategije, konstantno insistirala na što hitnijem usvajanju medijskih zakona, po prvi put su se našla u situaciji u kojoj su zbog ovakve brzine na samom kraju dugotrajnog procesa protestovala.

Formalno, upućivanjem zakona Narodnoj skupštini na usvajanje po hitnom postupku, procedura predviđena Poslovníkom Narodne skupštine jeste ispoštovana. Naime, po toj proceduri, zakon se može doneti u hitnom postupku, ako je, između ostalog, reč o zakonu koji se donosi radi „ispunjenja međunarodnih obaveza i usklađivanja propisa sa propisima Evropske Unije”. S druge strane, imajući u vidu da se radi o usvajanju tri zakona koji uređuju oblast koja je poslednji put sistemski uređena pre više od 10 godina, mišljenja smo da bi bilo korisnije da je narodnim poslanicima ostavljeno više vremena da se sa nacrtima bolje upoznaju i da o njima formiraju mišljenje. Poslanici su imali svega dva dana da se upoznaju sa nacrtima i eventualno podnesu amandmane. Ovo je za posledicu imalo kudikamo niži kvalitet rasprave u parlamentu nego što su ova tri zakona zaslužila. Posledica je i bačena senka na postupak koji je prethodio samom usvajanju i koji je, posebno u periodu nakon rekonstrukcije Vlade Srbije septembra 2013. godine, sa različitih strana, između ostalih i od organizacije Transparentnost Srbija, zbog svoje otvorenosti bio ocenjen kao primer na koji bi se trebalo ugledati.

Za naredni period ostaje nada da proces implementacije rešenja koja donose novi medijski zakoni, a koja ćemo tek analizirati, neće biti toliko dug i toliko mukotrpan kao što je bio proces njihovog pisanja i usvajanja. Medijski zakoni, pa i srpski o javnom informisanju i medijima, elektronskim medijima i javnim medijskim servisima, jesu važan preduslov da mediji ostvare svoju funkciju u demokratskom društvu. Medijski zakoni, sami po sebi, nisu jedini takav preduslov. Značaj njihove adekvatne primene ne sme se nikako zanemariti.